

місті проводять визначення концентрацій основних забруднюючих речовин, тобто тих, які викидаються до атмосфери майже всіма джерелами: пил, оксиди сірки, оксиди азоту, оксид вуглецю тощо. Крім того, вимірюються концентрації речовин, найбільш характерних для викидів підприємств даного міста. Для вивчення особливостей забруднення повітря викидами окремих промислових підприємств проводяться вимірювання концентрацій з підвітряного боку під димовим факелом, що виходить з труб підприємства на різній відстані від нього. Підфакельні спостереження проводяться на стаціонарних постах, щоб детально ознайомитися зі станом атмосферного повітря, яке забруднюється пересувними джерелами, проводяться спеціальні обстеження поблизу магістралей.

Отже, основною метою проведення природоохоронних заходів з охорони атмосферного повітря є збереження та покращання якості повітряного басейну країни, забезпечення його охорони й комплексного використання, зниження негативного впливу промислового та сільськогосподарського виробництва, комунального господарства міст на навколишнє середовище, відтворення рослинного і тваринного світу і створення найсприятливіших умов для життя, праці та відпочинку населення.

Література

1. **Телиженко А.М.** Управление качеством атмосферного воздуха на международном уровне// Тези третьої щорічної Всеукраїнської наукової конференції "Екологічний менеджмент у загальній системі управління". – Суми: вид-во СумДУ, 2003. – С. 119-125.
2. **Закон України** про охорону атмосферного повітря// Відомості Верховної Ради України. – 1991, № 50. – С. 1511-1525.
3. **Закон України** про охорону навколишнього природного середовища// Відомості Верховної Ради України. – 1991, № 41. – С. 1143-1173.
4. **Інструкція** щодо оформлення та змісту проекту нормативів гранично-допустимих викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел. Затверджена наказом Мінекономіки від 18 липня 1996 р., № 76.
5. **Інструкція** про порядок розробки, встановлення, перегляду та доведення лімітів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Затверджено наказом Мінекобезпеки від 28 червня 1996 р., № 65.
6. **Порядок** розробки і затвердження нормативів гранично-допустимих речовин у атмосферне повітря стаціонарними джерелами/ Затверджено наказом Мінекобезпеки від 18 липня 1996 р., № 76.
7. **Методика** розрахунків розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Затверджено наказом Мінекобезпеки 18 травня 1995 р., № 38.
8. **Телиженко А.М.** Экономика чистого воздуха: международное управление. – Сумы: ИТД "Университетская книга", 2001. – 326 с.
9. **Браун Лестер.** Стан світу 2001. – К.: Інтелсфера, 2001. – 308 с.

УДК 334.761

Аспір. В.В. Якімцов¹ – УкрДЛТУ

КООПЕРУВАННЯ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розглядається історія налагодження розгалужених кооперованих зв'язків між підприємствами країн СНД та Прибалтики. Показано процеси, що відбувалися та відбуваються між країнами СНД та Прибалтики на шляху поглиблення спеціалізації

¹ Наук. керівник: проф. Ю.Ю. Туниця, д-р екон. наук – УкрДЛТУ

та відновлення кооперованих зв'язків. Розглянуто втрати від знищення кооперованих зв'язків та перспективи їх відновлення та розширення. Описана можлива база для реформування існуючого промислового сектора на шляху до впровадження і розширення кооперованих зв'язків.

Doctorate V.V. Yakimtsov – USUFWT

Co-operation: history and prospects of development

The history of adjusting of the extended co-operation communications among the CIS and Baltic countries enterprises is considered in the article. Processes that took place and take place among the CIS and Baltic countries on the way to renewal of co-operation communications are presented. The losses caused by the elimination of co-operation communications and prospect of their renewal and expansion are considered. The possible base for reformation of existing industrial sector on the way to the introduction and expansion of co-operation communications is described.

Після одержання Україною незалежності виникли ряд проблем, що і досі лишаються нерозв'язаними. Однією з цих проблем, що і досі стоїть дуже гостро та приносить великі збитки для промисловості України, є розрив кооперованих зв'язків.

Питаннями кооперування займалися багато науковців: О. Єфімов, Л. Жукова [1], Б. Забелін [2], А. Міронов [3] та ін. Ними було доведено високу ефективність застосування технологічної спеціалізації та кооперування.

Кооперування¹ підприємств країн Західної Європи виступає рушієм європейської економічної інтеграції. У той же час колишні республіки радянського союзу, за останні 10 років втратили набуті господарські зв'язки у тому числі і по лінії кооперування. Сьогодні одним із основних напрямів нормалізації виробничих процесів у країнах СНД і Балтії є налагодження розгалужених кооперованих зв'язків між підприємствами. За оцінками російських експертів (перша половина 90-х років), розрив кооперованих зв'язків між підприємствами на пострадянському просторі зумовив близько половини їх загальноекономічного спаду. У часи СРСР в Україні за замкнутим технологічним циклом вироблялося близько 30 % загального обсягу промислової продукції, а 70 % її обсягу залежали від кооперованих поставок з колишніх радянських республік. Тому з розпадом СРСР і, як наслідок, розривом кооперованих зв'язків між підприємствами, виробництво багатьох видів продукції, у тому числі й інноваційного характеру, стало неможливим.

З метою створення сприятливих умов для відновлення раціональних старих та налагодження нових кооперованих зв'язків між країнами СНД 23 грудня 1993 р. в Ашгабаті була підписана Угода про загальні умови та механізм підтримки розвитку виробничого кооперування підприємств і галузей держав-учасниць СНД [4].

З початку осені 1995 р. до кінця весни 1996 р. у Кабінеті Міністрів України проходили регулярні розширені наради з кооперування, в яких брали участь керівники усіх міністерств та відомств. І в Україні кооперування

¹ Кооперування – виробничі зв'язки між промисловими підприємствами і галузями, що спільно виготовляють визначений продукт

дійсно могло стати саме тим рушієм, що вивело б економіку з глибокої кризи вже на початку другої половини 1990-х років. Тим паче, що найбільш глибоке наукове обґрунтування кооперування вперше у світі було дано геніальним українським економістом Михайлом Туган-Барановським у його фундаментальній праці "Соціальні основи кооперації" [5], що з'явилась напередодні революції 1917 року.

Однак уже влітку 1996 р. в Україні було згорнуто координацію кооперованих зв'язків, що регулювались на рівні урядів країн СНД Ашгабатською угодою. Було ліквідовано відділи кооперування у Кабінеті Міністрів та Міністерстві економіки, а також Центр реконструкції та розвитку економіки при Кабінеті Міністрів України, що безпосередньо займався налагодженням раціональних кооперованих зв'язків українських підприємств з підприємствами інших держав пострадянського простору. Прем'єр-міністру П.І. Лазаренку була потрібна не заснована на правових засадах Ашгабатської угоди кооперування підприємств, а "ручне управління" нею, за якого видача пільг підприємствам замикалась би безпосередньо на вищому керівництві.

Якби хтось зміг би сьогодні поррахувати втрати та витрати, що спроможні повернути вектор розвитку на рекооперування українського виробництва з підприємствами інших країн СНД, то, мабуть, вони значно перевищили б не тільки обсяг вивезеної П. Лазаренком валюти, а й зовнішній борг України, що перевищив 10 млрд. доларів США, тобто знаходиться на рівні запланованих доходів зведеного бюджету України 2002 р. (59 млрд. грн.) і є однією з найвагоміших загроз економічній безпеці країни. Отже, в Україні було не тільки втрачено час, а й завдано їй економіці величезних втрат, компенсувати які вже практично було неможливо.

Щодо налагодження кооперованих зв'язків безпосередньо між підприємствами країн ГУУАМ, то останнім часом посилилися контакти між Українською спілкою промисловців та підприємців й аналогічною грузинською організацією – Союзом платників Грузії, керівники яких домовилися про створення Українсько-грузинського торгового дому, що має за мету скорочення термінів підписання угод, у тому числі з кооперованих зв'язків підприємств. Зросли кооперовані поставки на металургійні та машинобудівні підприємства України продукції гірничо-видобувної промисловості та чорної металургії.

Широкі перспективи щодо співробітництва відкриваються перед підприємствами АПК України та Молдови. Країни мають також спільні інтереси і на Дунаї, на кордоні з Молдовою та Румунією, в районі потужного українського морського порту Рені, який поки що майже простоє. Такі ж перспективи існують і для кооперування підприємств України й Азербайджану. З'явилася можливість відновлення кооперованих зв'язків з нафтопереробними та нафтохімічними заводами Азербайджану.

Незважаючи на те, що подальша участь Узбекистану в ГУУАМ викликає сьогодні чимало питань, продовжують налагоджуватися кооперовані зв'язки між українськими та узбецькими підприємствами. Основними напрямками подальшого розвитку економічних зв'язків між Україною та Узбекистаном є

створення спільних підприємств, транзитні перевезення, співпраця у промислових сферах, розвиток промислового лізингу, рухомого складу, торгівлі, експорту бавовни через територію та порти України, участь українських фахівців у будівництві доріг в Узбекистані тощо. І для цього найбільш придатні різні форми виробничого кооперування між підприємствами двох країн.

Кооперування посилюється не лише між країнами об'єднання ГУУАМ, ініціатива створення якого належить Україні. На пострадянському просторі майже одночасно з ним виникло і угруповання країн ЄврАзЕС, провідна роль в якому належить Росії. Проте це угруповання можна вважати новим тільки за назвою, оскільки вже кілька років у складі тих же країн воно існувало як Митний союз, функціонально не маючи на своєму терені не тільки митного союзу (тобто політики єдиних митних тарифів стосовно третіх країн), але й зони вільної торгівлі, що свідчить про зняття митних обмежень на внутрішній території об'єднання п'яти держав.

У деяких випадках необхідність відновлення промислового кооперування між підприємствами країн СНД зумовлена неможливістю, з огляду на важкий економічний стан, компенсувати розірвані кооперовані зв'язки при виробництві вкрай потрібної продукції за рахунок наявного промислового потенціалу кожної з держав пострадянського простору. Саме тому, незважаючи на те, що Ашгабатської угоди ніхто не відміняв, з метою розвитку співробітництва на основі кооперування для реалізації спільних програм та проектів 24 квітня 1998 р. між Урядом Російської Федерації та Кабінетом Міністрів України було підписано угоду про виробниче кооперування [6]. Статтею другою цієї угоди проголошувалося, що номенклатура і обсяги кооперованих поставок, а також господарюючі суб'єкти, які здійснюють ці поставки, мають щорічно визначатися відповідним протоколом, який є невід'ємною частиною угоди.

Лише на початку вересня 2001 року Уряд РФ відповідною постановою схвалив протокол між Урядом РФ і Кабінетом Міністрів України про постачання товарів за виробничим кооперуванням. На початку 2001 р. було підписано угоду про співробітництво і виробниче кооперування між НВО "Електротяжмаш" (Харків) і АТ "Електросила" (Санкт-Петербург). Ця угода може стати "першою ластівкою" на шляху реальної рекооперування українських та російських підприємств. Адже ще за радянських часів на електростанціях колишньої РРФСР було встановлено 244 турбо- та гідрогенератори, вироблені на Харківському "Електротяжмаші". У свою чергу, на українських підприємствах "Електросила" встановила тоді 155 агрегатів власного виробництва. До того ж усі чотири діючі сьогодні АЕС України мають турбогенератори потужністю від 220 до 1000 МВт, поставлені у свій час з Ленінграда, а Нововоронежська АЕС працює на харківських "напівмільйонниках". Саме реконструкція турбогенератора на цій АЕС і стала першим досвідом у відродженні виробничого кооперування між двома потужними підприємствами.

Рішення, що приймалися в галузі кооперування виробництва, завжди мали стратегічний характер, саме вони набували вирішального значення для подальшої трансформації тієї або іншої фірми чи корпорації. Такий менеджмент і сьогодні обумовлює економічну стратегію будь-якого підприємства

не тільки у короткостроковій і середньостроковій, але й у довгостроковій перспективі, що пов'язано з вертикальною інтеграцією різних виробництв через їх погоджену на тривалий термін кооперування, закріплену відповідним контрактом. Ця прагматична ідея реалізована, в основному, в останню чверть ХХ ст., хоча була теоретично обґрунтована ще у першій його половині. В умовах реформи кооперування набуває нового економічного змісту. Багато вчених і практиків справедливо вважають, що у сучасних умовах можна вижити тільки використавши переваги концентрації, спеціалізації, кооперування та інтегрувавши зусилля відповідних суб'єктів економіки країни. Завдяки таким принципам кооперування, як свобода, демократичність управління, взаємодопомога, соціальна справедливість, економічна відповідальність, воно сприяє розвитку демократії і є мотиваційним механізмом виробничої діяльності усіх суб'єктів господарювання.

Базою для реформування можуть бути існуючі підприємства, які мають досвід технологічної і територіальної спеціалізації та кооперування. Слід лише адаптувати їхню структуру до сучасних економічних та правових вимог господарювання і підприємництва, розширити сферу їх діяльності в умовах ринку.

Розглянуті вище положення дають змогу зробити такі висновки:

- прийняття та удосконалення існуючої законодавчої бази стосовно кооперування, що дало б можливість реально працювати на території України та територіях СНД і країн Балтії;
- створення відділу кооперування, який безпосередньо б займався налагодженням та підтримкою кооперованих зв'язків на міжнародному рівні;
- створення необхідної регіональної законодавчої бази для реформування існуючого промислового сектору на шляху до впровадження та розширення спеціалізації виробництва та кооперованих зв'язків.

Література

1. Ефимов А.М., Жукова Л.М. Концентрация, специализация, кооперирование и комбинирование в машиностроении. – М.: Высшая школа, 1969, – 96 с.
2. Забелин Б. Специализация и кооперирование в промышленности. – М.: Московский рабочий, 1957, – 100 с.
3. Миронов А.И. Технологическая специализация – основа развития мебельной промышленности/ Деревообрабатывающая пром-сть. – 1976, № 3. – С. 18-19.
4. Угода про загальні умови та механізм підтримки розвитку виробничого кооперування підприємств і галузей держав-учасниць СНД. 23 грудня 1993 р.
5. Туган-Барановский М.И. Социальные основы кооперации. – М.: 1916. Перевидання – М.: 1918, 1919; Берлин, 1921; М.: Экономика, 1989. – 496 с.
6. Угода про виробниче кооперування. 24 квітня 1998 р.

УДК 330.142.211

*Доц. Г.М. Воляник, канд. екон. наук;
доц. Н.І. Колінько, канд. екон. наук – УкрДЛТУ*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто взаємозв'язок системи обліку та системи управління, аналізуються основні причини відсутності зацікавленості у створенні системи управлінського обліку.